

Izvoarele (sursele) dreptului

I. Definiție. Prin izvor de drept se înțelege actul juridic cu valoare normativă în care sunt cuprinse regulile de drept.

II. Principalele izvoare de drept.

A. Actul normativ. Cel mai important izvor de drept este actul normativ, care conține reguli cu caracter obligatoriu, învestite cu forță juridică superioară altor izvoare ale dreptului și tinzând să acopere întreaga sferă a relațiilor sociale ce necesită reglementare juridică.

1. Constituția. Constituția este fundamentul întregului sistem juridic, apărând ca o sumă de principii de bază, ca o stare de spirit care comandă și controlează orice activitate de normare. Așadar, toate celelalte izvoare ale dreptului, indiferent de felul sau poziția lor ierarhică, trebuie elaborate pe baza și în conformitate cu prevederile legii fundamentale. Normele contrare Constituției, prevăzute în orice act normativ, sunt anulate de Curtea Constituțională.

Constituția este, deci, ansamblul regulilor ce privesc instaurarea, exercitarea și menținerea puterii de stat. Din punct de vedere juridic, orice stat, indiferent de forma sa de guvernământ, are o Constituție.

Din punct de vedere politic, Constituția este un contract social între națiune și putere prin care se determină atât drepturile pe care națiunea și le rezervă (drepturile omului și ale cetățeanului), cât și prerogativele cu care tot națiunea mandatează, în mod limitativ, puterea să la exercite în numele ei și pentru ea, precum și modalitatea de a le exercita, respectiv separația puterilor în stat. Cu alte cuvinte, Constituția trebuie să reprezinte un pact fundamental emanând de la națiune.

Teza filosofică pe care se întemeiază orice stat de drept este că, pentru ca puterea să nu devină totalitară, ea trebuie controlată tot de către puterea însăși, pe calea separării puterilor în stat.

Astfel, conform principiului separației puterilor, în orice stat există trei puteri:

- a) puterea legislativă, exercitată de către reprezentanța națională care este Parlamentul;
- b) puterea executivă, aparținând guvernului, care o exercită împreună cu șeful statului, la nivel central, și organelor administrației publice locale, la nivel local;
- c) puterea judecătorească, aparținând instanțelor de judecată. În ordine ierarhică crescătoare, instanțele de judecată din țara noastră sunt: Judecătoriile, Tribunalele, Curțile de Apel și Înalta Curte de Casație și Justiție.

Normele juridice cuprinse în Constituție sunt elaborate și modificate după o procedură specială, superioară celei utilizate la elaborarea și modificarea celorlaltor legi. De aceea se afirmă că norma constituțională este privilegiată și protejată: privilegiată deoarece are un caracter unic în genul său și protejată deoarece modificarea ei, numită revizuire, este în mod intenționat îngreunată, pentru a i se asigura un plus de stabilitate. De altfel, procedurile de adoptare și cele de revizuire a Constituției sunt identice.

Constituția noastră actuală prevede o procedură de revizuire care cuprinde trei faze, după cum urmează:

Articolul 150, intitulat „Inițiativa revizuirii”, arată la alineatul (1) că „Revizuirea Constituției poate fi inițiată de Președintele României la propunerea Guvernului, de cel puțin o pătrime din numărul deputaților sau al senatorilor, precum și de cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot”.

Articolul 151 din Constituție prevede că „Proiectul sau propunerea de revizuire trebuie adoptată de Camera Deputaților și de Senat, cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere (majoritate calificată). Dacă prin procedura de mediere nu se ajunge la un acord, Camera

Deputaților și Senatul, în ședință comună, hotărăsc cu votul a cel puțin trei pătrimi din numărul deputaților și senatorilor. Revizuirea este definitivă după aprobarea ei prin referendum, organizat în cel mult 30 de zile de la data adoptării proiectului sau a propunerii de revizuire.”

2. Legea. În sens larg, prin termenul „lege” se înțelege orice act normativ, iar în sens restrâns este vorba doar de actele normative emise de Parlament (organul legislativ al statului). Accepțiunea care ne interesează din punct de vedere al unei analize riguroase a surselor dreptului este cea de-a doua.

După importanța lor, modalitatea formală a adoptării și materiile pe care le reglementează, legile se clasifică în legi constituționale, legi organice și legi ordinare.

Legile constituționale sunt Constituția și legile de revizuire a acesteia.

Legile organice dezvoltă și detaliază principiile fundamentale ale dreptului prevăzute în Constituție, intervenind în domeniile stabilite expres de aceasta (art. 73, alin. (3)). Spre exemplu, prin legi organice se reglementează organizarea, funcționarea și finanțarea partidelor politice, statutul funcționarilor publici, regimul juridic general al proprietății și al moștenirii, organizarea generală a învățământului, statutul minorităților naționale din România, regimul general al cultelor etc. Legile organice sunt adoptate cu votul majorității membrilor fiecărei Camere (majoritate absolută – jumătate plus unu din numărul total al membrilor), au forță juridică inferioară Constituției dar superioară tuturor celorlalte acte normative.

Legile ordinare sunt toate celelalte legi adoptate de Parlament și pot reglementa orice materie care nu ține de domeniul legilor constituționale sau organice. Un loc important printre legile ordinare îl ocupă codurile (de

exemplu Codul civil), care grupează și sistematizează într-un singur corp majoritatea reglementărilor aplicabile unui anumit domeniu de activitate. Legile ordinare se adoptă cu votul majorității membrilor prezenți în fiecare Cameră (majoritate relativă). Deoarece legile organice sunt superioare celor ordinare, o lege ordinară care contrazice o lege organică va fi judecată ca fiind contrară Constituției.

Adoptarea legilor se poate face pe cale parlamentară sau prin referendum. În cazul legilor parlamentare, procedura de elaborare cuprinde următoarele faze: a) inițiativa legislativă, b) fazele preliminare ale procedurii legislative, c) dezbaterile și votul, d) medierea și e) promulgarea. Pentru legile referendare, procedura cuprinde următoarele faze: a) inițierea consultării populare, b) consultarea populară și c) confirmarea rezultatelor referendumului.

3. Decretele. Decretele sunt izvoare de drept doar dacă și în măsura în care conțin reguli de conduită generale și impersonale. De obicei, decretul prezidențial are caracter individual, deoarece privește reglementarea juridică a situației profesionale a unui subiect individual de drept (persoană fizică), o amnistie sau o grațiere individuală.

4. Ordonanțele Guvernului. Conform Constituției, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării (art. 61). Totuși, date fiind complexitatea realității și rapiditatea cu care sistemul legislativ trebuie adaptat acesteia, pe de o parte și încetineala procedurilor legislative, pe de altă parte, tot Constituția permite, prin art. 115, delegarea funcției legislative către Guvern. În baza delegării legislative, Guvernul emite ordonanțe, care sunt acte cu caracter legislativ ce emană de la un organ al administrației publice.

Guvernul emite două feluri de ordonanțe: ordonanțe obișnuite și ordonanțe de urgență. Ordonanțele obișnuite presupun că Guvernul este împuternicit de Parlament, prin intermediul unei legi speciale de abilitare, să exercite funcția legislativă. Delegarea se face precizându-se limitele sale în timp și cu privire la domeniul reglementării. Parlamentul nu poate delega Guvernului competența de reglementare în materiile pentru care art. 73 alin. (3) din Constituție impune reglementarea în forma legilor organice. Ordonanțele de urgență sunt adoptate de Guvern în cazuri excepționale, fără a mai fi necesară abilitarea parlamentară. Aceste ordonanțe nu pot privi domeniile rezervate legilor organice.

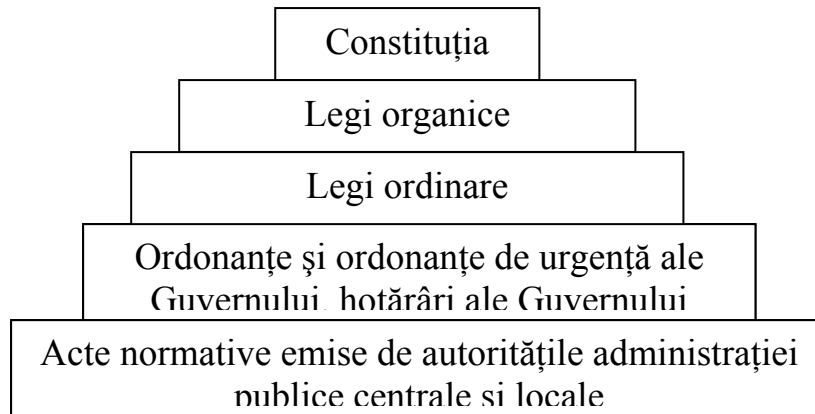
5. Hotărârile Guvernului. Acestea sunt acte emise de obicei de Guvern pentru organizarea și clarificarea aplicării unor legi adoptate de Parlament și au forță juridică inferioară Constituției, legilor organice și ordinare, dar superioară celorlaltor izvoare de drept.

6. Actele normative adoptate de către conducătorii organelor centrale ale administrației de stat și actele normative adoptate de organele executive ale administrației locale. Din această categorie fac parte:

- hotărârile cu caracter normativ adoptate de Consiliile Județene și Consiliul General al Capitalei, consilii municipale, orașenești și comunale, în limitele competențelor acestora;

- ordinele și instrucțiunile miniștrilor.

Acestea au forță juridică inferioară tuturor celorlaltor izvoare de drept, ceea ce înseamnă că reglementările juridice pe care le conțin trebuie să fie conforme normelor de drept existente în legi și celelalte surse ale dreptului.

B. Cutuma. Cutuma reprezintă un uzaj (obicei) social constant și uniform, conștientizat ca fiind obligatoriu la nivelul grupului social. Este, deci, vorba de un „obicei cu valoare juridică”. Convingerea juridică diferențiază cutuma de simplul uzaj de fapt, care este o practică urmată în mod constant, fără însă a se simți o obligație în acest sens. De exemplu, obiceiul bacșișului nu este o cutumă, deoarece, deși este adesea practicat, nu este conștientizat ca o obligație cu caracter juridic, dar așezarea arborilor la o anumită distanță de hotar este o cutumă, pentru că implică și o obligație în acest sens.

Așadar, cutuma poate constitui izvor de drept numai dacă și în măsura în care legea sau un alt act normativ cu valoare de izvor de drept îi conferă acest caracter, cum ar fi, spre exemplu, reglementările Codului civil privind așezarea unei construcții la o depărtare de hotarul despărțitor a două proprietăți, depărtare stabilită de obiceiul locului. În acest caz, legea (Codul civil) face trimitere expresă la obiceiul locului, adică la cutumă.

C. Jurisprudența sau precedentul judiciar cuprinde deciziile judiciare pronunțate anterior în cazuri asemănătoare celui judecat. Precedentul sau practica judiciară nu are valoare de sursă efectivă a dreptului, ci doar de sursă interpretativă, iar judecătorul are dreptul de a se pronunța doar în mod

particular asupra cauzei, fără dispoziții generale sau cu caracter de reglementare.

În dreptul anglo-saxon, ca și în dreptul internațional, jurisprudența constituie izvor de drept, alături de cutumă. În sistemul român de drept, însă, care se încadrează în cel romano-germanic, practica judiciară nu este sursă a dreptului.

D. Doctrina de specialitate (literatura juridică) nu constituie izvor al dreptului, dar, prin tezele teoretice pe care le elaborează și valoarea argumentațiilor folosite, poate influența și contribui la dezvoltarea dreptului și a surselor sale.

Așadar, sunt izvoare ale dreptului, în armonie cu principiile statului de drept român, numai actele normative, categorie în care se încadrează, însă, atât reglementările interne, cât și cele internaționale, acceptate de țara noastră prin aprobare, aderare sau ratificare.